

Vispārējo līgumtiesību attīstība Latvijā pēc neatkarības atgūšanas un nākotnes perspektīvas kontekstā ar Eiropas Komisijas risinājumiem virzībā uz vienotu Eiropas līgumtiesību izstrādi

Development of the general Latvian contract law after the renewal of independence and future perspectives in the context of European Commission's solutions for developing unified European contract law

Dr. iur. Jānis Kārklis

LU Juridiskā fakultāte

Civiltiesisko zinātņu katedras asociētais profesors

E-pasts: Janis@karklins.lv

Rakstā tiek pārskatīta Latvijas līgumtiesību vēsturiskā attīstība pēc neatkarības atgūšanas. Tās analīze ļauj ne tikai noteikt tos līgumtiesību regulējuma uzlabojumus, kas jau ir veikti, bet arī precīzāk definēt Latvijas līgumtiesību tiesiskā regulējuma attīstības virzienus. Analizējot dažādus juridiskos jēdzienus, rakstā tiek sniegts ieskats par veicamajiem uzlabojumiem, uzsvāru liekot uz Eiropas Savienības lomu vienotu līgumtiesību izstrādē. Lai gan Civillikumā pēdējo gadu laikā ir veikti vairāki grozījumi, tādējādi uzlabojot tiesisko regulējumu līgumtiesību jomā, tomēr joprojām ir dažas juridiskas problēmas, kas nav atrisināts ar likumu un kas rada ne tikai sarežģījumus teorētiskajā, bet arī praktiskajā darbā. Īpaša uzmanība pievērsta mūsdienu tiesisko aizsardzības līdzekļu analīzei (piemēram, apstākļu izmaiņas klauzula), kuru regulējums Civillikumā nav atrodams.

Atslēgvārdi: Eiropas līgumtiesības, ES līgumtiesības, līgumtiesību harmonizācija, ES Kopējais modelis, *Common frame of references*, apstākļu izmaiņu klauzula, *pacta sunt servanda* princips, nepārvarama vara, izņēmumi no līguma saistošā spēka, Civillikuma un līgumtiesību modernizācija.

Satura rādītājs

<i>levads</i>	134
1. <i>Latvijas vispārējo līgumtiesību attīstība pēc neatkarības atgūšanas</i>	134
2. <i>DCFR izstrādes vēsturiskais pamatojums</i>	135
3. <i>Būtiskākie DCFR līgumtiesību jauninājumi</i>	138
<i>Kopsavilkums</i>	143
<i>Izmantoto avotu saraksts</i>	144
<i>Atsauces</i>	146
<i>Summary</i>	150

levads

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas, kura iezīmēja pāreju uz demokrātisku un uz tirgus ekonomiku orientētu valsts izveidi, aktuāls kļuva jautājums par atbilstoša līgumtiesību regulējuma nepieciešamību. Jebkurā brīvā tirgus ekonomikā līgums ir visbiežāk sastopamais veids, kā cilvēki regulē savstarpējās mantiskās attiecības,¹ un tā uzdevums ir ne tikai sasniegt kādu šauri praktisku rezultātu līgumslēdzēju pušu interesēs, bet arī nodrošināt raitu civiltiesisko apgrozību, kam galu galā ir būtiska makroekonomiska loma valsts tautsaimniecības attīstībā.

1. Latvijas vispārējo līgumtiesību attīstība pēc neatkarības atgūšanas

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas tiesību zinātnieku viedoklis bija vienots, proti, 1964. gada Latvijas PSR Civilt kodekss² nespēs nodrošināt tās vajadzības, ko nosaka brīva tirgus likumi,³ tāpēc tika sākts darbs pie pirmskara Latvijas civiltiesiskā regulējuma atjaunošanas.⁴ 1992. gada 1. septembrī⁵ daļēji tika atjaunots Civillikuma spēks, bet, sākot ar 1993. gada 1. septembri, tā darbība tika atjaunota pilnībā, pirms tam pieņemot atsevišķus likumus, kas regulē Civillikuma spēkā stāšanās kārtību.⁶

Lai arī Civillikuma darbība tika atjaunota, tomēr tas tika pieņemts 1937. gadā, balstoties uz tā laika izpratni par civiltiesību regulējumu. Turklāt, skatoties no vēsturiskā viedokļa, jāņem vērā, ka atjaunotais un pašreiz spēkā esošais Civillikums nav jauns normu kopums, kurš tika radīts 1937. gadā, bet gan uzlabots 19. gs. civiltiesisko normu apkopojums.⁷ Gandrīz 50 gadu pārtraukums Civillikuma darbībā, kas bija saistīts ar Latvijas neatkarības zaudēšanu, apturēja šā likuma attīstību un neļāva to pilnveidot atbilstoši laika ritējumam. Arī laika posmā no 1992. līdz 1993. gadam, kad Civillikuma spēks tika atjaunots, šā likuma normas praktiski netika papildinātas vai uzlabotas. Pēc Civillikuma atjaunošanas nepārtraukti notika aktīvs darbs speciālo līgumtiesību izveidē un iedzīvināšanā, jo tādi normatīvie regulējumi kā komercdarbības tiesības, konkurences tiesības, preču drošums u. c. uz līgumtiesībām attiecināmas jomas bija jāveido pilnīgi no jauna.

Lai arī speciālās līgumtiesības tika veidotas atbilstoši jaunākajām zinātniskajām atziņām un izpratnei, tomēr vispārējo līgumtiesību regulējums tika atstāts novārtā.⁸ Pēc 15 gadiem kopš atjaunotā Civillikuma Saistību tiesību daļas spēkā stāšanās,⁹ kas lielā mērā regulē līgumtiesību vispārējos civiltiesiskos jautājumus, nākas atzīt, ka pasaule mainās un pat labi likumi nevar būt mūžīgi.¹⁰ Civiltiesības kā nozare nepārtraukti tiek papildināta ar svarīgiem aktiem, kas atspoguļo jaunas tendences un problēmas.

Pēdējās dekādes notikumi saistībā ar pasaules un Eiropas līgumtiesību¹¹ modernizāciju un unifikāciju, kā arī apstākļi, ka Latvijas Civillikums lielā mērā ir 19. gs. un pat agrāku gadsimtu juridiskās domas atspoguļojums, liek Latvijas tiesību zinātniekiem aktualizēt jautājumu, vai Latvijas līgumtiesības atbilst jaunākajām līgumtiesību prasībām un to mainībai?

Lielu ieguldījumu līgumtiesību modernizēšanā var sniegt Komerclikuma D daļas pieņemšana, kas regulēs komercdarījumus. Lai gan komercdarbību normas tiks uzlabotas un modernizētas, šie jauninājumi attieksies tikai uz vienu sabiedrības daļu – komersantiem. Turklāt daudzi jautājumi, kurus regulē Latvijas Republikas Civillikums, netiks iekļauti jaunā Latvijas Komerclikuma daļā.¹²

Līgumtiesību harmonizācijas laikmetā, kad salīdzinoši isā laika posmā ir ta-
puši vairāki līgumtiesību principus sistēmiski apvienojoši dokumenti (*UNIDROIT*

principi,¹³ Eiropas līgumtiesību principi¹⁴, Eiropas līgumu kodeksa projekts¹⁵, Vienoto norādījumu projekts¹⁶ (*draft of common frame of references*; turpmāk – DCFR) u. c.), īpaši aktuāls ir jautājums par Latvijas līgumtiesību pilnveidošanu, ievērojot vienotu Eiropas līgumtiesību izpratni un saturu.

Pēc Latvijas integrācijas Eiropas Savienībā un līdz ar to kopējā Eiropas tiesību izpratnes sistēmā turpmāka Latvijas līgumtiesību attīstība nevar notikt, neņemot vērā kopējās aktivitātes Eiropas līgumtiesību pilnveidošanā.

Vienotu Eiropas līgumtiesību mērķtiecīga veidošana aizsākta 1982. gadā, kad tika izveidota Eiropas līgumtiesību komisija, kura izstrādāja Eiropas līgumtiesību principus (turpmāk – ELTP), rodot kompromisu starp konceptuāli atšķirīgām tiesību sistēmām – kontinentālās Eiropas tiesību sistēmu, kas aptver ES dalībvalstu vairākumu, un uz precedentu tiesībām balstīto anglosakšu sistēmu, kas dominē Lielbritānijā. Eiropas līgumtiesību komisija savu darbu turpināja līdz 2003. gadam, kad tika pabeigtas visas trīs ELTP daļas. Turpinājums Eiropas līgumtiesību komisijas darbam ir Eiropas Civilkodeksa izpētes grupas (turpmāk – ECIG)¹⁷ izveidošana, kuras uzdevums ir izstrādāt vienotu Eiropas Civilkodeksu (ECK),¹⁸ par pamatu ņemot ELTP. Jāatzīmē, ka ECIG savā darbības laikā ir paplašinājusi sākotnējos uzdevumus un izstrādājusi daudz plašāku ECK, kas aptver ne tikai līgumtiesību principus, bet arī atsevišķu līgumu regulējumu un pat atsevišķu nozaru regulējumu, piemēram, ģimenes tiesības,¹⁹ Eiropas pirkuma līguma principus (*Principles of European Sales Law*),²⁰ kuros ir regulēti visi pircēja un pārdevēja attiecības skarošie tiesiskie jautājumi, tai skaitā pircēja un pārdevēja pienākumi, civiltiesiskie aizsardzības līdzekļi, preču atbilstība, riska pāreja u. c. Kā pēdējais jaunums vienotu Eiropas līgumtiesību izstrādē jāmin DCFR, ar kuru strādājuši atzīstami civiltiesību zinātnieki. Lai arī DCFR vēl atrodas projekta stadijā un plašākai sabiedrībai tas nodots vien 2008. gada janvārī (ar papildinājumiem 2010. gadā), tas ir vērā ņemams solis vienotas līgumtiesību izpratnes veidošanā, kurš gala rezultātā novedīs pie vienotu un modernu līgumtiesību regulējošo normu izstrādes gan katrā Eiropas valstī atsevišķi (arī Latvijā), gan visā Eiropas Savienībā. Tomēr jāatzīst, ka minētie dokumenti pagaidām ir tikai akadēmiska rakstura materiāls, kurš pušu tiesiskajās attiecībās ir piemērojams kā tiesību avots tikai tad, ja puses par to vienojušās līgumā. Tādējādi šo dokumentu nenoteiktais juridiskais statuss nav drošs palīgs ES četru brīvību – preču, pakalpojumu, kapitāla un personu kustības brīvības²¹ – sekmīgā realizācijā. Tomēr, ņemot vērā Eiropas Savienības lomu līgumtiesību pilnveidošanā un harmonizēšanā, DCFR ir jāuzskata par pašu nozīmīgāko sasniegumu šī mērķa īstenošanā. Oficiālo institūciju dalība tā radīšanā to izceļ starp visiem iepriekšējiem mēģinājumiem veidot vienotas Eiropas līgumtiesības, kuri balstījās vienīgi uz akadēmisku iniciatīvu.

2. DCFR izstrādes vēsturiskais pamatojums

Pirmais oficiālais aicinājums veidot vienotas Eiropas līgumtiesības tika izteikts Eiropas Parlamenta 1989. gada rezolūcijā,²² kā arī vēlāk – 1994. gada rezolūcijā.²³ Tajās tika norādīts, ka atsevišķu privāttiesību jomu harmonizācija ir būtiska ES iekšējā tirgus funkcionēšanai. Tā kā Eiropas Komisija šim aicinājumam neatsaucās, Eiropas Parlaments uzsāka minētā jautājuma izpēti un 1999. gadā iesniedza Eiropas Komisijai ziņojumu par privāttiesību harmonizācijas nepieciešamību. Šis dokuments bija par pamatu Eiropas Parlamenta 2000. gada rezolūcijai,²⁴ kurā tas aicināja Eiropas Komisiju uzsākt Eiropas līgumtiesību harmonizācijas jautājuma izpēti.

Atsaucoties uz šo aicinājumu, Eiropas Komisija 2001. gadā prezentēja dokumentu „Eiropas līgumtiesību komunikācija”,²⁵ kas aizsāka līdz šim plašāko diskusiju Eiropas Savienībā par vienotu līgumtiesību principu izstrādi ar valdību, profesionālo organizāciju, praktiķu un tiesību zinātnieku līdzdalību.

Lielas ekonomiskas organizācijas sekmīgas darbības nodrošināšanai nepieciešami vienoti principi, kuru harmonija attiecas ne tikai uz to saturu un formu, bet arī uz piemērošanu. ES dalībvalstu tiesību sistēmu atšķirības var būt vērā ņemams šķērslis sekmīgai iekšējā tirgus darbībai. Tas saistāms ne tikai ar apstākli, ka dažādu tiesību normu esība dažādās valstīs var mazināt komersantu vēlmi uzsākt pārrobežu tirdzniecību,²⁶ bet arī ar to, ka paralēla darbība dažādās tiesiskās vidēs prasa vairāk resursu – jāievēro nacionālās imperatīvās normas, kas katrā valstī var atšķirties (līguma brīvības principa ierobežojumi), jāievēro dažādie līguma slēgšanas, izpildes, atkāpšanās u. c. noteikumi. Apvienotās Karalistes Parlaments, izstrādājot ziņojumu par Eiropas līgumtiesību attīstību, norādījis, ka „citu valstu tiesību sistēmas nepārzināšana ir būtisks šķērslis tieši maziem un vidēji maziem komersantiem, kā arī patērētājiem”.²⁷ Par to liecina esošās atšķirības ES dalībvalstu līgumtiesībās.²⁸ Piemēram, ja Francijā, Beļģijā, Spānijā un Luksemburgā par līguma cenas samaksas vietu tiek uzskatīta debitora atrašanās vieta, tad atsevišķās dalībvalstīs tā ir kreditora atrašanās vieta. Savukārt Latvijā minētajam jautājumam ir vēl viens risinājums, jo LR Civillikuma²⁹ 1820. pants nosaka, ka gadījumā, ja par izpildījuma vietu nekas nav norunāts, tad izpildījumu var veikt, kur vien to var izdarīt bez apgrūtinājuma vai neērtības otrai pusei. Tāpat atšķirības ir konstatējamas līguma noslēgšanā starp klātneesošiem līdzējiem.³⁰

Tā kā šādas atšķirības kavē vienveidīgas līgumtiesību izpratnes radīšanu Eiropas telpā, „Eiropas līgumtiesību komunikācijas” mērķis ir atrisināt minētās problēmas, izveidojot vienotus Eiropas līgumtiesību pamatus.³¹

Lai atrastu labāko risinājumu mērķa sasniegšanai, Eiropas Komisija izvirzīja četrus rīcības variantus un nodeva tos apspriešanai sabiedrībai:

- a) nedarīt neko, tādējādi atstājot visu tirgus ekonomikas ziņā,
- b) izstrādāt vienotus līgumtiesību principus, tādējādi samazinot nacionālo tiesību atšķirības,
- c) uzlabot esošo ES normatīvo aktu kvalitāti un saskaņotību,
- d) pieņemt jaunu normatīvo aktu ES līmenī, kas regulētu visu dalībvalstu līgumtiesības.³²

Pirmais rīcības variants, kas paredzēja atstāt minētā jautājuma risināšanu komersantu ziņā bez ES institūciju līdzdalības, neguva atsaucību un tika noraidīts, pamatojoties uz to, ka komersantu spēkos nav atrisināt pretrunas, ko rada nacionālo likumu atšķirības (sk. Starptautiskās Tirdzniecības palātas atsauksmi uz „Eiropas līgumtiesību komunikāciju”³³). Eiropas līgumtiesību komisija un ECIG argumentēja līdzīgi, norādot, ka pārrobežu tirgus ekonomika nevar radīt vienotus Eiropas līgumtiesību principus, no kuriem atkarīgs tālākais progress.³⁴

Daudz plašāku atbalstu guva otrais un trešais rīcības variants. Otrais rīcības variants piedāvāja identificēt kopējos nacionālo līgumtiesību elementus, ņemot tos par pamatu:

- 1) nacionālajiem likumdevējiem jaunu normatīvo aktu izstrādē;
- 2) nacionālām tiesām pārrobežu strīdu risināšanā;
- 3) komersantiem pārrobežu līgumu slēgšanā.

Tiesību zinātnē minēto pieeju dēvē par tā saucamo „skaidrojumu pieeju” (*Restatement option*), kuras apzīmējums aizgūts no ASV Likumu skaidrojumiem.³⁵ Otrais

rīcības variants paredz izstrādāt līdzīgu dokumentu kā ASV Likumu skaidrojumi. Lai arī tie nebūtu saistoši un neattiektos uz konkrētu tiesību sistēmu, tomēr tie klasificētu kopējos juridiskos ietvarus, valodu un terminoloģiju, kas ievērojami atvieglotu komersantiem pārrobežu līgumu sastādīšanu un ES institūcijām jaunu direktīvu izstrādāšanu.

Kā otrā rīcības varianta pamats tika minēti ELTP, kaut arī tika norādīts, ka nepieciešama tālāka virzība no vispārējiem formulējumiem uz specifisku līgumu regulējumu meklēšanu³⁶ un pat kopēju Eiropas civiltiesību radīšana.³⁷ Kritika tika veltīta apstāklim, ka otrais rīcības variants paredzēja izstrādāt nesaistošus Eiropas līgumtiesību principus. Tā kā tiem būtu ieteikumu raksturs, tos varētu ignorēt, kas nozīmē, ka vienotu līgumtiesību radīšana tiktu ievērojami apgrūtināta.

Kā trešais rīcības variants tika piedāvāts pārskatīt un uzlabot saistošos ES normatīvos regulējumus, padarot tos vienkāršākus un kvalitatīvākus. Tika norādīts, ka būtiskākais šķērslis nākotnes Eiropas līgumtiesību harmonizācijas veidošanā ir neatbilstības ES direktīvu līmenī,³⁸ kas izpaužas divējādi:

- 1) dalībvalstis savos normatīvajos aktos ir atšķirīgi integrējušas ES direktīvas;
- 2) pastāv pretrunas un neskaidrības pašās ES direktīvās.

Pirmajā gadījumā atšķirības radušās tādēļ, ka ES direktīvas nosaka minimālo standartu, kas dalībvalstij ir jāizpilda. Patērētāju tiesību jomā atsevišķas ES dalībvalstis ir noteikušas lielāku patērētāja aizsardzības pakāpi. Piemēram, Distances līguma direktīvas³⁹ 6. pants nosaka, ka mazākais laiks, kurā patērētājs var izmantot līguma atteikuma tiesības, ir septiņas dienas, bet direktīvas 14. pants piešķir dalībvalstīm tiesības noteikt garāku termiņu. Šī iemesla dēļ dažādās ES dalībvalstīs pastāv atšķirīgs regulējums: Beļģijā, Anglijā, Spānijā un Nīderlandē šis periods ir noteikts septiņas dienas, bet, piemēram, Itālijā – 10 dienas,⁴⁰ savukārt Latvijā tāpat kā Vācijā šis tiesības var izmantot 14 dienu laikā.⁴¹

Otrajā gadījumā ir konstatējamas atšķirības un neatbilstības pašās ES direktīvās. Pirmkārt, harmonizācijas trūkums konstatējams vienu jomu regulējošās direktīvās. Piemēram, ja Distances līguma direktīvas 6. pants nosaka patērētājam tiesības izlietot atteikuma tiesības septiņu dienu laikā, tad Dzīvošanai paredzētas ēkas vai ēkas daļas lietošanas tiesību iegūšanas uz laiku direktīvas⁴² 5. pants nosaka, ka atteikuma tiesības var izmantot 10 dienu laikā kopš līguma noslēgšanas (Latvijā ir noteikts atšķirīgs termiņš – 14 dienas⁴³).

Otrkārt, nesaskaņas attiecas uz direktīvās lietotajiem juridiskajiem terminiem, piemēram, „kaitējums”. Saskaņā ar Preču pārvaldījumu direktīvas⁴⁴ 5.(2). pantu pārvaldītājam ir uzlikts pienākums atbildēt par nosūtītājam radušos kaitējumu, tomēr direktīva nenosaka, vai ar to domāts arī morālais kaitējums. Lielākā daļa ES dalībvalstu, ieviešot šīs direktīvas prasības savos nacionālajos normatīvajos aktos, ir vadījušās no nacionālo līgumtiesību regulējuma, kā rezultātā atsevišķās ES dalībvalstīs nosūtītājs var prasīt arī morālā kaitējuma atlīdzināšanu.⁴⁵

Šāda atšķirība rada vairākas problēmas. Pirmkārt, dažādās ES dalībvalstīs direktīvas rada dažādas tiesiskās sekas vai, izejot no pretējā skatu punkta, dažādās valstīs tiek radīti atšķirīgi izmantojami civiltiesiskie aizsardzības līdzekļi un to piemērošanas mehānismi. No vienas puses, varētu teikt, ka direktīvu mērķis ir noteikt minimālo standartu, kāds ES dalībvalstīm ir jāievieš, taču, no otras puses, dažādu tiesisko seku iestāšanās diez vai kalpo par labu vienota tirgus izveidei, kas savukārt traucē brīvai preču kustībai plašākā nozīmē.

Direktīvu atšķirīgo regulējumu dēļ otra problēma rodas to piemērošanas jomā. Ja izceļas strīds par direktīvas piemērošanu, tad tajā ietvertu jēgu un mērķi var

noskaidrot, vadoties pēc konkrētās direktīvas vai arī pēc visas ES tiesību sistēmas kopumā. Pēc loģikas atšķirībā nevajadzētu būt, jo konkrētā direktīva ietilpst ES tiesību sistēmā. Taču tā kā konkrētā direktīva un strīds par to vienmēr skar kādu ES dalībvalsti, tad, interpretējot direktīvu, vērā jāņem arī konkrētās ES dalībvalsts nacionālā tiesību sistēma, kurā šī direktīva ir ieviesta.

Kā ceturtais rīcības variants tika izvirzīts uzdevums radīt jaunu normatīvu aktu ES līmenī, kas regulētu pušu savstarpējās pārrobežu līgumtiesiskās attiecības. Par pamatu šim aktam varētu ņemt ELTP, ELK, kā arī ECIG līdz šim un nākotnē izstrādātos normatīvos regulējumus, pārvēršot minētos dokumentus par vienotām Eiropas civiltiesībām un piešķirot jaunajam aktam normatīvu spēku visā Eiropas Savienībā. Šis rīcības variants paredz vistiešāko ES institūciju iedarbību uz nacionālajām tiesību sistēmām.

Apkopojot visus viedokļus par „Eiropas līgumtiesību komunikāciju”, Eiropas Komisija 2003. gadā izdeva dokumentu „Vairāk saskaņotas Eiropas līgumtiesības. Rīcības plāns”,⁴⁶ kurā piedāvāja turpmākās rīcības plānu vienotu Eiropas līgumtiesību izveidē.⁴⁷

Rīcības plāna pamatā bija otrā un trešā rīcības varianta tālāka attīstība, kas sastāvēja no trim uzdevumiem:

- 1) spēkā esošo ES normatīvo aktu uzlabošana līgumtiesību jomā;
- 2) ES līgumu tipveida noteikumu izstrādes aktivizēšana;
- 3) turpmāka neoficiālo Eiropas līgumtiesību dokumentu izstrādes atbalstīšana.

Lai arī jauna Eiropas Civilt kodeksa izstrāde pagaidām tiek noraidīta un no Eiropas Komisijas puses pat dēvēta par nereālu mērķi,⁴⁸ tomēr aktivitātes šajā sfērā tiek sagaidītas, jo tas palīdzētu labāk realizēt otrā un trešā rīcības varianta uzdevumus.

Rīcības plāna uzdevumu sasniegšanai Eiropas Komisija apņēmas izstrādāt iepriekš minētos Vienotos norādījumus,⁴⁹ kuru uzdevums būs izveidot vienotu juridisko terminoloģiju un jurisprudences pamatkonceptus (principus), piemēram, zaudējumu definīciju, tiesiskās sekas, ja tiek pārkāpts līgums u. c. Otrs Vienoto norādījumu uzdevums ir veidot pamatu nākotnes Eiropas līgumtiesībām.

2003. gadā notikušajās darba grupas sēdēs norādījumu saturs tika paplašināts, aptverot tādus jautājumus kā līgumu noslēgšana, apstākļi, kuros gribas izteikums uzskatāms par saistošu, noteikumi par līguma formas prasībām, atkāpšanās tiesības izmantošana, saistību noilguma termiņš, līguma nepildīšanas un zaudējumu atlīdzināšanas regulējums, pārstāvju pilnvarojuma apjoms, atbildības un tās apmēra noteikšana, kā arī metodes, ar kurām konstatējams standarta līguma noteikumu akcepts.

Kā norāda tiesību zinātnieks O. Lando, Vienotajiem norādījumiem ir jāsniedz risinājums, kad ES direktīvas vai citi ES normatīvie akti rada neskaidrības.⁵⁰ Jāpiekrīt, ka ES normatīvo aktu neatbilstību gadījumā nepieciešams palīgavots, taču, ņemot vērā Vienoto norādījumu neskaidro juridisko statusu (pagaidām nav plānots, ka tie būs saistoši ES dalībvalstīm), jāsecina, ka Eiropas Komisijas izvirzītais uzdevums var nesasniegt mērķi.

3. Būtiskākie DCFR līgumtiesību jauninājumi

DCFR regulē galvenos līgumtiesību jautājumus, papildus pievēršot uzmanību atsevišķu speciālo līgumu veidiem.

DCFR jeb Vienotā modeļa projekta autori darbu pie tā pabeidza 2008. gada beigās (ietverot arī dalībvalstu normatīvo aktu piemērus un prakses materiālus), bet tas

tika publicēts vien 2010. gadā. Paši DCFR projekta autori uzsver, ka viens no noteikumu projekta sagatavošanas mērķiem ir „kalpot par projekta paraugu „politiska” kopējā modeļa izveidei”.⁵¹

Neskatoties uz to, ka Eiropas līgumtiesību principu apkopojumā⁵² lielā mērā atrodami tie noteikumi, kas pārskatītā formā iekļauti arī DCFR projektā,⁵³ nevar noliegt, ka DCFR projekta tvērums ir plašāks, galvenokārt jau tāpēc, ka DCFR projekts ietver noteikumus attiecībā uz konkrētiem līgumu veidiem, kas saskaņā ar DCFR autoru norādīto „paplašina un padara detalizētākus arī vispārējos noteikumus”.⁵⁴ Tādējādi ir svarīgi uzsvērt šo DCFR projektā iekļauto noteikumu aktualitāti, ņemot vērā ne tikai to neseno izstrādi, bet arī ietvertās izmaiņas Eiropas līgumtiesību principu apkopojuma kontekstā.⁵⁵

Ņemot vērā, ka DCFR lielā mērā būs nākotnes ES pamatdokuments vienotu līgumtiesību izstrādašanā, ko apliecina Eiropas Komisijas Zaļā grāmata⁵⁶ „Par politikas risinājumiem virzībā uz Eiropas līgumtiesību izstrādi patērētājiem un uzņēmumiem”,⁵⁷ būtiski ir aplūkot DCFR novitātes līgumtiesību jomā. Liela daļa no progresīvākajiem jauninājumiem līgumtiesību jomā ir apkopoti Eiropas līgumtiesību principos, daudzi no šiem jauninājumiem jau iepriekš ir tikuši analizēti tiesību literatūrā,⁵⁸ līdz ar to šī raksta kontekstā uzmanība vairāk pievērsta aktuālākajiem un novatoriskākajiem līgumtiesību principiem, tādējādi sniedzot ieskatu līgumtiesību teorijas attīstībā pēdējo gadu laikā.

Salīdzinot Latvijas Civillikumu un DCFR, viena no būtiskākajām atšķirībām attiecībā uz tiesisko seku iestāšanos ir saistīta ar gribas trūkumu līguma noslēgšanas brīdī. DCFR II grāmatas 7:101. pants norāda uz diviem atsevišķiem pamatiem līguma spēkā neesībai. Tie līdzīgi kā Civillikumā ir:

- 1) gribas trūkumi (maldība, viltus, spaidi) un netaisna izmantošana;
- 2) imperatīvo normu pārkāpums.

Pirmais no pamatiem atspoguļo situāciju, kura Civillikuma izpratnē ir klasificējama kā gribas trūkumi un regulēta Civillikuma Saistību tiesību daļas pirmās nodaļas trešajā apakšnodaļā. Jautājums par netaisnu izmantošanu savukārt Civillikumā nav atrodams.

Atšķirībā no Civillikuma DCFR nosaka, ka darījums ir spēkā esošs līdz brīdim, kamēr cietusī puse izmanto savas tiesības no tā izvairīties (sk. II 7:212. pantu), kas nozīmē, ka līgums neizbeidz pastāvēt pats no sevis, bet uz to ir attiecināma relatīva spēkā esība.

Otrs līguma spēkā esības izņēmums attiecas uz līguma prettiesiskumu, kas rodas, neievērojot imperatīvās likuma normas. Šajā gadījumā var arī netikt konstatēti pušu gribas defekti, taču līgums, neskatoties uz to, ir prettiesisks citu iemeslu dēļ. Kā norādījis arī prof. K. Torgāns, Kopējais modelis blakus jau zināmajiem līguma spēkā neesības pamatiem papildus paredz arī negodīgu apstākļu izmantošanu.⁵⁹

Saskaņā ar Civillikuma noteikumiem, ja konstatējamas maldības, viltus vai spaidu pazīmes, vienā gadījumā darījums būtu spēkā neesošs jau sākotnēji, savukārt citā – apstrīdams.⁶⁰ Attiecībā uz maldību Civillikuma 1445., 1447. un 1452. pants paredz gadījumus, kad maldība iznīcina visu darījuma spēku, proti, tas ir spēkā neesošs darījums. Arī fiziskas piespiešanas gadījumā saskaņā ar Civillikuma 1463. pantu darījums atzīstams par spēkā neesošu, jo nav konstatējama personas griba.⁶¹ Viltus un garīgu spaidu gadījumā savukārt Civillikums attiecīgi 1461. un 1468. pantā nosaka, ka darījums ir apstrīdams.

DCFR, pretēji Civillikumam, attiecībā uz gribas trūkumiem netiek nodalīti spēkā neesoši un apstrīdami darījumi. Tāda pati pieeja ir arī Eiropas līgumtiesību

principos, kur gribas trūkumi ir viens no pamatiem, lai cietušajam dotu tiesības atzīt līgumu par spēkā neesošu, nosūtot attiecīgu paziņojumu pretējai pusei (4:112. pants).⁶² Arī DCFR (7:209. pants) paredz identisku regulējumu. Šāda paziņojuma došanas kārtību regulē DCFR vispārīgie noteikumi par paziņojumiem (1:109. pants). Saskaņā ar šiem noteikumiem paziņojuma spēkā stāšanās brīdis līdzīgi kā Civillikumā⁶³ ir saistāms ar tā saucamo „pasta kastītes” principu, t.i., akcepts stājas spēkā nevis gribas izteikuma brīdī, bet gan adresāta sasniegšanas brīdī (izņēmums ir paziņojuma sūtīšanu komersantam, kur pastāv īpaši noteikumi⁶⁴).

Līdz ar to, lai līgums zaudētu savu spēku gribas trūkumu gadījumā, saskaņā ar DCFR nav nepieciešams iegūt tiesas nolēmumu. Paziņojuma izdarīšanas fakts vien dod pamatu uzskatīt līgumu par spēku zaudējušu un to nepildīt. Šāds risinājums ir atrodams arī vairāku ES dalībvalstu tiesībās, piemēram, Vācijas tiesībās darījuma spēks tiek iznīcināts ar tiesīgās personas vienpusēju gribas izteikumu,⁶⁵ Nīderlandes tiesībās darījuma spēks tiek iznīcināts ar ārpus tiesas paziņojumu vai tiesas spriedumu,⁶⁶ Polijas tiesībās no darījuma izvairīties iespējams ar rakstveida vienpusēju paziņojumu,⁶⁷ Igaunijas 2002. gada Civillikuma⁶⁸ paredzēta izvairīšanās ar vienpusēju paziņojumu otrai pusei.

Saskaņā ar Civillikumu gadījumos, kad darījums ir apstrīdams (viltus, spaidi), darījuma apstrīdēšana notiek, tiesīgajai personai ceļot prasību tiesā, un apstrīdētais darījums var tikt atzīts par spēkā neesošu tikai ar tiesas spriedumu.⁶⁹ Līdz spriedumam šāds apstrīdams darījums formāli ir jāpilda.⁷⁰ Līdzīga pieeja ir, piemēram, Grieķijā⁷¹, Francijā, Beļģijā un Luksemburgā⁷², kur, ja vien šādu paziņojumu pretējā puse nepieņem, ir nepieciešama tiesas iejaukšanās, lai izvairītos no darījuma spēka.⁷³

DCFR nosaka, ka paziņojumu par līguma spēka zaudēšanu/neieģūšanu jā dara zināmu pretējai pusei saprātīgā laikā pēc tam, kad, ņemot vērā konkrētos apstākļus, puse, kura izvairās no līguma, uzzināja vai būtu saprātīgi uzskatīt, ka tai būtu bijis jāzina par attiecīgajiem apstākļiem, vai pēc tam, kad tai radās iespēja brīvi rīkoties (II. 7:210. pants).⁷⁴ Lai nodrošinātu pušu pašāvēību uz darījumu drošību,⁷⁵ ir nepieciešams ierobežojums, ka tiesības izvairīties no līguma pusēm ir tikai saprātīgu laiku pēc tam, kad tās ir uzzinājušas vai arī tās varēja uzzināt par attiecīgajiem apstākļiem (nevis to, ka šādu apstākļu esība piešķir tiesības uz izvairīšanos no līguma) vai arī ir atbrīvojušās no spaidiem vai otras puses negodīgas ietekmes.⁷⁶

DCFR pieeja, kad tiesiskās sekas iestājas neatkarīgi no gribas trūkumu klasifikācijas, ir pamatotāka salīdzinājuma ar Civillikuma pozīciju. Arī prof. K. Balodis, komentējot Civillikuma regulējumu, norādījis, ka piemērotāks būtu bijis risinājums, saskaņā ar kuru gan maldības, gan viltus, gan arī spaidu gadījumā darījums ir apstrīdams.⁷⁷ Tādējādi darījuma dalībniekiem tiek piešķirtas izvēles tiesības darījumu apstrīdēt vai nē, vienlaikus nostiprinot līguma brīvības principa lomu. Ar sabiedrības interesēm nav pamatojama iejaukšanās pušu savstarpējās privātajās attiecībās, dogmatiski atzīstot darījumu jau sākotnēji par spēkā neesošu. Pretēji tas ir gadījumos, kad darījuma noslēgšanas apstākļi un tā saturs nav savienojami ar imperatīviem tiesību sistēmas pamatprincipiem.⁷⁸

Papildu jauninājums mūsdienu līgumtiesībās ir tiesības atkāpties no saistošā līgumā spēkā esības principa, ja līguma darbības termiņš ir nenoteikts.

Saskaņā ar DCFR III grāmatas 1:109. panta otro daļu līgumos, kas saistīti ar ilgstošu vai periodisku izpildījumu, pusēm tiek piešķirtas tiesības ar vienpusēju paziņojumu atkāpties no līguma. Tas izriet no principa, ka līgumiska attiecība, pat tāda, kas ir paredzēta kā bezgalīga, var tikt izbeigta, jo neviena no pusēm nevar tikt

saistīta ar otru uz nenoteiktu vai mūžīgu laiku.⁷⁹ Lai izbeigtu šādu saistību, pusei ir jādod saprātīgs paziņojums par to.⁸⁰ Šāda situācija iespējama vienīgi tad, ja ar līgumu nav regulēts līguma spēkā esības periods vai arī tas regulēts kā bezgalīgs.⁸¹ Attiecīgi šādas tiesības nevar rasties, ja līgums nosaka fiksētu periodu tā spēkā esībai vai arī noteiktu periodu tā izbeigšanai, piemēram, ar sešu mēnešu uzteikuma termiņu. Līgumā paredzēta uzteikuma termiņa gadījumā pats līgums var tikt uzskatīts par beztermiņa, tomēr tas satur risinājumu, kā to novērst. Tātad, ja ir noteikts ne tikai tas, kad līgums beidzas, bet arī tas, kā tas var beigties, minētās normas ieskatā tas jāuzskata par terminētu līgumu. Tas attiecināms arī uz gadījumiem, kad līgums noslēgts uz laiku, piemēram, līdz iestājas kāds notikums vai tiek sasniegts kāds cits konkrēts mērķis. Tātad katrā gadījumā, kad šāda līguma darbības beigas ir saistītas ar kādu notikumu, kas realitātē var iestāties, līgums ir uzskatāms par terminētu un nevar tikt izbeigts saskaņā ar komentējamo normu.⁸²

DCFR autori norāda, ka arī tad, ja līgums noslēgts uz „saprātīgu laiku”, tas var tikt iztulkots atbilstoši attiecīgajiem apstākļiem⁸³ un „saprātīgs laiks” uzskatīts par noteiktu laika periodu, tātad uz to neattieksies komentējamās normas regulējums.

Arī šajā gadījumā, nosūtot otram līdzējam attiecīgu paziņojumu, ja līguma darbības termiņš nav noteikts, gribas izteikums par vēlmi atkāpties no līguma ir jānosūta paziņojuma veidā, kurš spēku iegūst atbilstoši “pasta kastītes” principam.

Kā nākamais būtiskākais regulējums nākotnes Eiropas līgumtiesībās jāmin apstākļu izmaiņa klauzula, kuras pamatā ir doktrīna, saskaņā ar kuru zināmos apstākļos personai neiestājas civiltiesiskā atbildība par līguma neizpildi. Šajā doktrīnā saduras divi principi. Viens princips nosaka līguma saistošo spēku (*pacta sunt servanda*), saskaņā ar kuru līgumi jāpilda, neskatoties uz jebkādu apstākļu izmaiņu pēc līguma noslēgšanas, savukārt otrs – līguma mērķa princips – noteic, ka puses, slēdzot līgumu, ir stājušas tiesiskajās attiecībās, ņemot vērā tos apstākļus, kādi bija līguma noslēgšanas brīdī, nevis vēlākos apstākļus (*rebus sic stantibus*).⁸⁴ Tiesību teorijā atzīts, ka atsevišķos gadījumos pastāv izņēmumi no līguma izpildes pienākuma. Tomēr jāpastāv noteiktiem apstākļiem, kuriem iestājoties puse var atsaukties uz šo doktrīnu un turpmāk nepildīt ar līgumu uzņemtās saistības.

Skatoties no vēsturiskā aspekta, jāsecina, ka romiešu tiesībās nebija ietverta klauzula *rebus sic stantibus*, tomēr tās pamatojumu atrada jurists Afrikāns (*L.38. pr. D. de Solution; Ius et libertionibus 46.3*), norādot – „ja kāds dabū apsolījumu, lai viņam tiktu kaut kas dots, tad tikai tādā gadījumā būtu pareizi spriest, ka trešām personām jāmaksā viņam, kad pēdējais paliktu tādos pašos apstākļos, kādos bija, kad stipulācija [līguma noslēgšana] notika”.⁸⁵

Latvijas līgumtiesībās līdzīgi kā, piemēram, Čehijā, bet atšķirīgi no kaimiņvalstīm Lietuvas un Igaunijas nav sastopama apstākļu izmaiņas klauzulas tiesiskā reglamentācija, ievērojot, ka Čehijā šis jautājums potenciāli varētu tikt risināts ar labas ticības principa starpniecību.⁸⁶

Vēsturiski klauzulu, kas dot tiesības zināmos apstākļos atkāpties no līguma absolūtā spēka principa, neatzina, jo tas bija saistīts ar dabisko tiesību skolu, kura apgalvoja, ka klauzula traucē kā tiesību sistēmai, tā arī saimnieciskai dzīvei, jo ar tās palīdzību varot apstrīdēt jebkuru līgumu. Izmaiņas šajā uzskatā izraisīja vienīgi Pirmais pasaules karš, kuram iestājoties tika pieņemts tā saucamais *Loi faillot* princips, kas noteica, ka attiecībā uz tirdznieciskiem darījumiem, kas noslēgti līdz 1914. gada 1. augustam, atļauj līgumslēdzēju pusei atlikt līguma izpildīšanu vai arī atteikties no tā, ja tā spēj pierādīt, ka līguma vēlākai izpildei zudis jēga. Līdzīgs uzskats pastāvēja arī Krievijā. 1899. gada Civilkodeksa projekta II daļas 92. pants noteica,

ka „apstākļu pārmaiņa, pat tik svarīga, ka kontrahenti, ja viņi būtu to paredzējuši, nebūtu līgumu slēguši, saskaņā ar vispārīgo likumu neder par pamatu līguma atcelšanai”.⁸⁷

Attīstoties industriālai sabiedrībai, kurā arvien lielāku lomu ieņēma zinātniskie sasniegumi, radās situācijas, kad līdzējs nevarēja atsaukties uz nepārvaramu varu (šķērslī) sakarā ar līguma izpildi, jo zinātne samazināja to šķēršļu daudzumu, kuri nav pārvarami. Piemēram, ja agrāk zibens spēriens būtu uzskatāms par nepārvaramu varu, tad mūsdienās šis šķērslis ir pārvarams, uzstādot zibensnovedēju, ja agrāk plūdi bija nepārvarama vara, tad mūsdienās pastāv tehnoloģijas, kas ļauj atsevišķus rajonus norobežot ar aizsargvaļņiem. Ņemot vērā, ka viena no nepārvaramas varas konstatēšanas pazīmēm ir apstāklis, ka radīto šķērslī nevar pārvarēt,⁸⁸ tad visos tajos gadījumos, kad šķērslī var pārvarēt, atsaukšanās uz nepārvaramas varas klauzulu nav iespējama, kaut arī izpildīt līgumu līdzējam ir tikpat grūti, cik nepārvaramas varas dēļ.

Ņemot vērā šo situāciju Eiropas līgumtiesības laika gaitā ieviesa apstākļu izmaiņu klauzulu, kas atsevišķos gadījumos mīkstina *pacta sunt servanda* principu. To aplicina arī pēdējie līgumtiesību principus saturošie zinātniskie darbi, piemēram, Eiropas līgumtiesību principi⁸⁹, UNIDROIT principi⁹⁰, DCFR⁹¹ u. c.

Saskaņā ar DCFR regulējumu (proti, tā III grāmatas 1:110. pantu), ja līgumiskas saistības izpildījums neparedzētu apstākļu dēļ kļūst tik apgrūtinošs, ka būtu acīmredzami netaisnīgi parādnieku turēt šādā saistībā, tiesai ir piešķirtas tiesības grozīt saistības saturu, lai padarītu to saprātīgu un taisnīgu attiecībā pret jaunajiem apstākļiem, vai arī izbeigt līgumu pēc tiesas ieskatiem, nosakot datumu un noteikumus saistības izbeigšanai.

Šādas apstākļu izņēmumu klauzulas ieviešana tiek saistīta ar apstākli, ka saistību tiesībās pušu savstarpējās attiecības nedrīkst iziet ārpus taisnīguma robežām,⁹² t.i., formāla teorija par līguma saistošo spēku neatkarīgi no sekām nedrīkst būt svarīgāka par taisnīguma nodrošināšanu, jo, kā jau iepriekš minēts, tiesību mērķis ir aizstāvēt personas intereses tās līdztiesīgajās attiecībās ar citām personām.⁹³ Savukārt otrs arguments par labu šai klauzulai tiesību teorijā⁹⁴ ir tas, ka nav iespējams uzņemties risku (apstākļu izmaiņu risku), kuru nav iespējams paredzēt.

Apstākļu izmaiņu klauzula ir līdzīga zaudējumu paredzamības klauzulai. Abu pamatā ir viena pamatnostādne – no personas nevar prasīt pildīt saistību, kuras saturu tā nevarēja paredzēt līguma slēgšanas laikā.

Vadoties pēc šīs pamatnostādnes, jāatzīmē, ka persona nevarēs atsaukties uz apstākļu izmaiņas klauzulu, ja apstākļu izmaiņu pamatā ir pašas personas darbības vai subjektīvā neiespējamība.⁹⁵ To, vai līguma izpildījuma saturs ir objektīvi mainījies neatkarīgi no līdzēja subjekta, nosaka ar testu, kura laikā tiesnesis pārbauda, vai apstākļu izmaiņas ir objektīvas, t.i., vai tiesību pārkāpēja vietā ieliekot jebkuru citu sabiedrības locekli, apstākļu izmaiņu ietekme būtu tādi pati kā konkrētajam tiesību pārkāpējam. Tomēr jāatzīmē, ka neiespējamība šīs klauzulas izpratnē nav vienādojama ar saistības izpildes neiespējamību (nepārvarams šķērslis). Nepārvarama šķēršļa gadījumā saistību nav iespējams izpildīt vispār, kamēr otrajā gadījumā saistības izpilde ir iespējama, taču tā ir pārlietu apgrūtinoša un netaisnīga. Robežu starp situāciju, kad saistību izpilde nav iespējama objektīva šķēršļa dēļ (nepārvarams šķērslis) un kad tā ir neiespējama, jo tas prasītu pārlietu lielus resursus no debitora, var noteikt tikai tiesa.⁹⁶

Svarīgi atzīmēt, ka apstākļu izmaiņu klauzula nav lietojama, personai uzņemoties dabisko līguma izdevīguma risku. Piemēram, persona nevar prasīt uzsākt

pārrunas par līguma izmaiņām, ja importētāja iepirkta precei nav pieprasījuma vietējā tirgū vai arī tirgū ir palielinājusies konkurence, kuru nevarēja paredzēt.

DCFR regulējums paredz nedaudz citu pieeju atšķirībā no Eiropas līgumtiesību principu 6:111. pantā ietvertā. Eiropas līgumtiesību principi paredz pienākumu līguma pusēm vispirms vest sarunas, lai pielāgotu līgumu vai arī izbeigtu tā darbību. Šī pienākuma neizpildes dēļ pusei, kas atteikusies vest pārrunas vai pārtraukusi pārrunas pretēji labai ticībai, varēja rasties pienākums atlīdzināt zaudējumu, ko tāpēc cietusi otra puse. DCFR autori ņēmuši vērā ieinteresēto pušu kritiku, ka šāda kārtība tomēr ir uzskatāma par nevēlami sarežģītu un smagu. Galvenokārt ņemts vērā arguments, ka kreditors saistībā var rīkoties kā fiduciārs un tāpēc var tikt nostādīts sarežģītā interešu konflikta situācijā, ja tam ar normu tiek uzlikts pienākums vienoties par atteikšanos no kāda labuma.⁹⁷ Tāpēc DCFR vairs neparedz pienākumu iesaistīties vienošanās procesā abām pusēm, tas vienīgi paredz pienākumu parādniekam mēģināt labā ticībā panākt saprātīgu un taisnīgu saistību pielāgošanu vienošanās ceļā.⁹⁸ Šāda sašaurināta apstākļu klauzulas izmantošanas iespēja ir vērtējama neviennozīmīgi, jo, atmetot pienākumu vest pārrunas par līguma satura izmaiņām un tam sekojošu zaudējumu atlīdzību šī pienākuma neievērošanas dēļ, tiek mazināts šī civiltiesiskā aizsardzības līdzekļa preventīvais spēks. Proti, personai zūd motivācija uzturēt līguma izmaiņas pārrunas, ja likums neparedz negatīvas tiesiskas sekas. No otras puses, pamatots ir arguments, ka formāla sarunu vešana/nevešana pati par sevi nevar būt priekšnoteikums, lai nošķirtu līdzēja darbības kā tiesiskas vai prettiesiskas.

Apstākļu izmaiņas klauzulas ietveršanas nepieciešamību Civillikumā nemaina tas apstākļi, ka likumdevējs ir noraidījis plānotos Civillikuma grozījumus to sākotnējā redakcijā, jo grozījumu nepieņemšana neizmaina esošo Civillikuma Saistību daļas regulējumu, kā arī neatceļ labas ticības principu, kas ietverts likuma 1. pantā. Tāpat jāatzīmē, ka paša likumprojekta apspriešanas gaita norāda uz to, ka likumdevējs nevienojās par pieņemamu normas redakciju – priekšlikums grozīt CL 1587. pantu, papildinot to ar ELTP 6:111 paragrāfa normām, konceptuāli tika atbalsēti pirmajā lasījumā, piedzīvoja ievērojamas izmaiņas otrajā lasījumā un visbeidzot pēdējā lasījumā tika svītrots no likumprojekta. Tādējādi, neskatoties uz to, ka Civillikuma grozījumu galīgajā redakcijā apstākļu izmaiņas klauzula netika ietverta, pie šī jautājuma nākotnē noteiktu būtu iespējami ātri jāatgriežas, nosakot apstākļu izmaiņas klauzulas un citu mūsdienu līgumtiesību principu ieviešanu par tuvāko likumdevēja un tiesību zinātnieku uzdevumu, nodrošinot Latvijas līgumtiesību atbilstību modernākajām Eiropas tiesību tendencēm, kas nodrošina taisnīgu principa *pacta sunt servanda* piemērošanu.

Kopsavilkums

Rakstā analizēta Latvijas līgumtiesību vēsturiskā attīstība, sniedzot ieskatu ne tikai to darbības atjaunošanā pēc neatkarības atgūšanas, bet arī norādot uz būtiskākajiem jauninājumiem, pilnveidojot līgumtiesību regulējumu Latvijā. Īpaša uzmanība vērsta uz ES aktivitātēm vienotu līgumtiesību izveidē, tai skaitā analizējot pēdējā laika būtiskāko sasniegumu – Kopējo modeli. Minētais nesaistošais līgumtiesību regulējums analizēts kontekstā ar pašreizējo Latvijas līgumtiesību saturu, dodot ieskatu mūsu valsts līgumtiesībās un vienlaikus sniedzot priekšlikumus jomās, kurās nepieciešama turpmāka Latvijas līgumtiesību modernizācija.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

1. 1991. gada 18. decembra Augstākās Padomes sēdes stenogramma. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911218v.htm [skatīts 06.10.2008.].
2. 1991. gada 30. oktobra Augstākās Padomes sēdes stenogramma. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911030.htm [skatīts 06.10.2008.].
3. 1992. gada 24. marta Augstākās Padomes sēdes stenogramma. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1992/st_920324.htm [skatīts 06.10.2008.].
4. Academy of European Private Lawyers. European Contract Code – Preliminary Draft, PAVIA, 2001.
5. Anton, A. S., Breumont, P. R. Private International Law. Second edition. W. Green, Edinburgh, 1990.
6. Balodis, K. Proposed regulation of Commercial Transactions in the Commercial Law of Latvia. Humanities and Social Science. Latvia. No. 3(40), Rīga, 2003.
7. Bar von Christian. Working Together a Common Frame of Reference. Juridica Internationala. Law Review University of Tartu. Estonia, 2005.
8. Beale, H. The Development of European Private Law and the European Commission's Action Plan on Contract Law. Juridica Internationala. Law Review University of Tartu. Estonia, 2005.
9. Bitāns, A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997.
10. Blair, W., Brent, R. A. Single European Law of Contract? BEG/COMBAR Joint Conference, Stockholm 3–4 May, 2003, p. 14. Pieejams: [http://www.bareuropeangroup.com/Blair_Brent-EuroContract-Law\[2\].htm](http://www.bareuropeangroup.com/Blair_Brent-EuroContract-Law[2].htm) [skatīts 02.10.2008.].
11. Briede, J. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums. Prof. E. Meļķiša redakcijā. A/S "Poligrāfists", Tiesu namu aģentūra, 1999.
12. Brox, H., Walker, W. D. Allgemeiner Teil des BGB. 30. Auflage. Köln, Berlin, München: Carl Heymanns Verlag, 2006.
13. Buls, L. Līguma saistošā spēka izņēmumi Kopējā modeļa projektā, kopīgais un atšķirīgais Latvijas Republikas Civillikumā. Maģistra darbs. Rīga: LU, 2011.
14. Code European Des Contracts. Avant-projet. Coordinateur Gandolfi G. Livre Premier. MVLTA PAVCIS AG, 2006.
15. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law, COM (2001) 398 final, 11.07.2001 (OJ C 255, 13.9.2001).
16. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A more coherent European contract law. An Action Plan. COM (2003) 68 final. Commission of the European Communities. Brussels, 12.02.2003.
17. Eeckhout, P. The European Internal Market and International Trade: A Legal Analysis. Oxford: Clarendon Press.
18. Eiropas Civilkodeksa izpētes grupas darbs (Study Group of a European Civil Code), Pieejams: <http://www.sgecc.net> [skatīts 26.09.2008.].
19. Eiropas Komisijas Zaļā grāmata "Par politikas risinājumiem virzībā uz Eiropas līgumtiesību izstrādi patērētājiem un uzņēmumiem", pieņemta Briselē, 2010. gada 1. jūlijā, COM(2010) 348.
20. Eiropas Līgumtiesību komisijas un ECIG Kopēja atsauksme (Joint Response). Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/comments/5.23.pdf [skatīts 07.10.2008.].
21. ES Kopējais modelis. Pieejams: http://www.sgecc.net/pages/en/home/179.new_draft_common_frame_of_reference_interim_outline_edition_in_print.htm [skatīts 06.10.2008.].
22. European Contract Law. Doc No.10996/01 Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European contract law. Twelfth Report. 29 January 2002. Pieejams: <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200102/ldselect/ldcom/72/7202.htm> [skatīts 02.02.2007.].
23. Force Majeure and Hardship. ICC Publishing S. A. Paris, 1985.
24. Langenfeld, G. Vertragsgestaltung. Methode-Verfahren-Vertragstypen. Notar in Karlsruhe. C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung, München, 1991.
25. Gencs, Z. Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs. Rīga, 2002.
26. Grīns, J. Clausula rebus sic stantibus vispārīgās un mūsu civiltiesībās. Rīga: Valters un Rapa, 1935.
27. Hondius, E. Towards a European Civil Code. Second Revised and Expanded Edition. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 1998.
28. Kārklīšs, J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas virzieni vienotas Eiropas līgumtiesību izpratnes veidošanā (I). *Likums un Tiesības*. Nr. 55, 2004, marts.

29. Kārklīņš, J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas virzieni vienotas Eiropas līgumtiesību izpratnes veidošanā (II). *Likums un Tiesības*. Nr. 56, 2004, aprīlis.
30. Kārklīņš, J. Perspectives of Contract Law Modernisation in Latvia within Context of European Contract Law. *Humanities and Social sciences*. Latvia. 3 (40). University of Latvia, 2003.
31. Lando, O. Contract Law in the EU. The Commission Action Plan and the Principles of European Contract Law, p. 11. Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/stakeholders/5-31.pdf [skatīts 02.10.2008.].
32. Lasok, D., Frenzl, L., Rudzinski, A. W. Polish civil law. Leiden: A. W. Sijthoff, 1973.
33. Moss, C. G. Lectures on International Commercial Law. Publication Series of the Private Law. University of Oslo, Nr. 162, 2003.
34. Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Prepared by The Commission of Contract Law Chairman: Profesor Ole Lando. Edited by *Ole Lando and Hugh Beale*. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 2000.
35. Principles, definitions and model rules of European private law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code, and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Edited by *Christian von Bar and Eric Clive*. Munich: Sellier, 2009.
36. Restatement of the law second. Contracts 2nd. Vol. 2., § 178–315. As adopted and Promulgated by The American Law Institute at Washington, D. C. St. Paul. Minnesot, 1981.
37. Roney, A. The European Community Fact Book. Third Edition. Kogan Page. London. 1993.
38. Starptautiskās Tirdzniecības Palātas atsauksme Eiropas Līgumtiesību Komunikācijai. Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/comments/2.5.2.pdf [skatīts 07.10.2008.].
39. Staudenmayer, D. The Commission communication on European contract law and its Follow-up. An academic greenpaper to European Contract Law. Private Law in European context series. Vol. 2. Edited by Stefan Grundmann and Jules Stuyck. Kluwer Law International. The Hague, London, New York, 2002.
40. Staudenmayer, D. The Commission communication on European contract law and the future prospects. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 51, July 2002.
41. Tichý, L. Unexpected Circumstances. Czech Report. Pieejams: <http://www.unexpected-circumstances.org/archive.htm> [skatīts 12.05.2011.].
42. Togāns, K. Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizācijas nepieciešamība un aktuālo privāttiesiskā regulējuma tendenču (UNIDROIT, ELTP) iespējamā ietekme uz Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizāciju. Zinātnisks pētījums. Rīga, 2007. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/Saistibutiesibas.doc> [skatīts 11.10.2008.].
43. Torgāns, K. (red.) LR Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Rīga: Mans īpašums, 1998.
44. Torgāns, K. Eiropas līgumtiesību principi un Latvijas civiltiesības. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. 56. sēj., 4./5./6. (621./622./623.). A. 2002.
45. Torgāns, K. Civiltiesību, komerciesību un civilprocesa aktualitātes. Raksti 1999.–2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.
46. Torgāns, K. European Initiatives (PECL, DCFR) and Modernisation of Latvian Civil Law. *Juridica International*, XIV/2008.
47. Treitel, G. H. Frustration and Foce Majeure. Sweet & Maxwell. London, 1994.
48. UNIDROIT Starptautisko komercīgumu principi. Mūsdienu starptautiskās tirdzniecības tiesības. Starptautiskais civilprocess. Dokumentu krājums. *AGB*, Rīga, 2000.
49. Von Bar C., Clive E. (ed.). Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Vol. 1. New York: Oxford University Press, 2010.
50. Wyatt, D., Dashwood, A. European Community Law. Third Editoin. Swett & Maxwell. London, 1993.

Normatīvie akti

1. Civillikums: LR likums. *Ziņotājs*, Nr. 29, 1992, 30. jūlijs.
2. Komerclikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.158, 2000.
3. Likums „Grozījumi Civillikumā”: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 94(4080), 2009, 17. jūnijs, (stājās spēkā 01.07.2009.).
4. Likums „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”: LR likums. *Ziņotājs*, Nr. 29, 1992, 30. jūlijs.

5. Likums „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 35, 1993, 8. jūnijs.
6. Likums „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”: LR likums. *Ziņotājs*, Nr. 1, 1993, 14. janvāris.
7. Likums „Par atjaunotās Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību” (1992.22.12.): LR likums. *Ziņotājs*, Nr. 1/2, 1993.
8. Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 104/105, 1999, 1. aprīlis.
9. Ministru kabineta noteikumi Nr. 207 „Noteikumi par distances līgumu”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 81, 2002, 30. maijs.
10. ES direktīva 94/47/EC [1994] OJ L 280/994.
11. Ministru kabineta noteikumi Nr. 325 „Noteikumi par līgumu par dzīvošanai paredzētas ēkas vai ēkas daļas lietošanas tiesību iegūšanu uz laiku”. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 313/316, 1999, 24. septembris.
12. Holandes Civillikodekss. Pieejams: <http://www.dutchcivilaw.com> [skatīts 24.04.2011.].
13. Igaunijas Civillikodekss. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/95221> [skatīts 24.04.2011.].
14. Grieķijas Civillikodekss. Pieejams: http://www.hadjimichalis.gr/nomothesia_ellinik_astikos.asp [skatīts 24.04.2011.].
15. Francijas Civillikodekss. Pieejams: http://lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm [skatīts 24.04.2011.].
16. ES direktīva 90/314/EEC [1990] OJ L 158/1990.
17. ES direktīva 2000/3/EC [2000] OJ L178/1.
18. Eiropas Parlamenta rezolūcija. OJ C 158 400, 26 June 1989 (Resolution A2-157/89).
19. Eiropas Parlamenta rezolūcija. OJ C 205 518, 25 July 1994 (Resolution A3-0329/94).
20. Eiropas Parlamenta rezolūcija. OJ C 377 323, 29 Dec 2000 (Resolution B5-0228, 0229-0230/2000).

Atsauces

1. *Langenfeld, G.* Vertragsgestaltung. Methode–Verfahren–Vertragstypen. Notar in Karlsruhe. C. H. Becksche Verlagsbuchhandlung, München, 1991, S. 92.
2. Sākot ar 1964. gada 1. jūniju, Latvijas teritorijā bija spēkā 1963. gada 27. decembrī apstiprinātais Latvijas PSR Civillikodekss un Latvijas PSR Civilprocesa kodekss. *Gencs, Z.* Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs. Rīga, 2002, 3. lpp.
3. Sk. 1991. gada 30. oktobra Augstākās Padomes sēdes stenogrammu. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911030.htm [skatīts 06.10.2008.]; 1991. gada 18. decembra Augstākās Padomes sēdes stenogrammu. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1991/st_911218v.htm [skatīts 06.10.2008.]; 1992. gada 24. marta Augstākās Padomes sēdes stenogrammu. Pieejams: http://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1992/st_920324.htm [skatīts 06.10.2008.].
4. Atšķirībā no Lietuvas un Igaunijas, kas izstrādāja pilnīgi jaunu Civillikumu, Latvija atjaunoja 1937. gada Civillikuma darbību. Iemesls šādai atšķirībai bija apstākļi, ka ne Lietuvai, ne Igaunijas pirmskara laikā nebija sava nacionālā Civillikuma.
5. Civillikuma ģimenes un saistību tiesību daļas spēkā esība tika atjaunota ar 1993. gada 1. septembri.
6. Sk. Likumu „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”: LR likums. *Ziņotājs*, Nr. 29, 1992, 30. jūlijs; likumu „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ģimenes tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 35, 1993, 8. jūnijs; likumu „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”: LR likums. *Ziņotājs*, Nr. 1, 1993, 14. janvāris.
7. 1937. gada Civillikums lielā mērā ir 1864. gada civillikumu kopuma saīsinātā versija, kurā nav iekļauti novecojušie standarti, bez būtiskām izmaiņām likuma struktūrā un saturā. Būtiski, ka arī 1864. gada civillikumu kopojums nav no jauna radīts normatīvs akts, bet gan iepriekš darbojošos civiltiesību normu apkopojums ar nelieļām izmaiņām.
8. Ja neskaita atsevišķus nebūtiskus labojumus un papildinājumus Civillikuma regulējumā, piem., 2352.¹ panta iekļaušana, 1635., 1765. panta regulējuma labošana u. c.
9. Latvijas Republikas Saeima. Likums „Par atjaunotās Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un kārtību”. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=62911> [skatīts 16.03.2003.].
10. *Torgāns, K.* Eiropas līgumtiesību principi un Latvijas civiltiesības. *Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. 56.sēj., 4./5./6.(621./622./623.). A. 2002, 34. lpp.
11. 1994. gada UNIDROIT principi un 1999. gada Eiropas līgumtiesību principi. Sk. UNIDROIT Starptautisko komercīgumu principi. Mūsdienu starptautiskās un tirdzniecības tiesības. Starptautiskais civilprocess. Dokumentu krājums. *AGB*, Rīga, 2000, 166.–187. lpp.; Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Prepared by The Commission of Contract Law Chairman:

- Profesor Ole Lando. Edited by *Ole Lando and Hugh Beale*. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 2000.
12. *Balodis, K.* Proposed regulation of Commercial Transactions in the Commercial Law of Latvia. Humanities and Social Science. Latvia. No. 3(40), Riga, 2003, p. 115.
 13. 1994. gada UNIDROIT Starptautisko komercīgu principu. Mūsdienu starptautiskās un tirdzniecības tiesības. Starptautiskais civilprocess. Dokumentu krājums. *AGB*, Riga, 2000, 166.–187. lpp.
 14. Principles un European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Prepared by the Commission of Contract Law. Chairman: Professor Ole Lando. Edited by *Ole Lando and Hugh Beale*. Kluwer Law International. The Hague, London, 2000.
 15. Academy of European Private Lawyers. European Contract Code – Preliminary Draft, PAVIA, 2001; Code Europeen Des Contracts. Avant-projet. Coordinateur Gandolfi G. Livre Premier. MVLTA PAVCIS AG, 2006.
 16. Pieejams: http://www.sgecc.net/pages/en/home/179.new_draft_common_frame_of_reference_interim_outline_edition_in_print.htm [skatīts 06.10.2008.].
 17. Sīkāk par Eiropas Civillkodeksa izpētes grupas (Study Group of a European Civil Code) darbu skatīt: <http://www.sgecc.net> [skatīts 26.09.2008.].
 18. Paredzamo Eiropas Civillkodeksa saturu var skatīt: *Bar von Christian*. Working Together a Common Frame of Reference. Juridica Internationa. Law Review University of Tartu. Estonia, 2005, p. 24–27.
 19. *Moss, C. G.* Lectures on International Commercial Law. Publication Series of the Private Law. University of Oslo, Nr. 162, 2003, p. 57.
 20. Minētie Principi tika publicēti 2003. gada decembrī. Pieejams: http://www.sgecc.net//media/download/sales12_03.pdf [skatīts 06.10.2007.].
 21. *Eeckhout, P.* The European Internal Market and International Trade: A Legal Analysis. Oxford: Clarendon Press, p. 13.
 22. OJ C 158 400, 26 June 1989 (Resolution A2-157/89).
 23. OJ C 205 518, 25 July 1994 (Resolution A3-0329/94).
 24. OJ C 377 323, 29 Dec 2000 (Resolution B5-0228, 0229-0230/2000).
 25. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law, COM (2001) 398 final, 11.07.2001 (OJ C 255, 13.9.2001).
 26. *Anton, A. S., Breaumont, P. R.* Private International Law. Second edition. W. Green, Edinburgh, 1990, p. 260.
 27. European Contract Law. Doc No.10996/01 Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European contract law. Twelfth Report. 29 January 2002. Pieejams: <http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld200102/ldselect/ldecom/72/7202.htm> [skatīts 02.02.2007.].
 28. *Hondius, E.* Towards a European Civil Code. Second Revised and Expanded Edition. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 1998, p. 19.
 29. LR Civillikums. Pieņemts 1937. gadā, atjaunots 1992.–1993. g.
 30. Sk. *Togāns, K.* Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizācijas nepieciešamība un aktuālo privāttiesiskā regulējuma tendenču (UNIDROIT, ELTP) iespējamā ietekme uz Civillikuma Saistību tiesību daļas modernizāciju. Zinātnisks pētījums. Rīga, 2007, 11. lpp. Pieejams: <http://www.tm.gov.lv/lv/documents/petijumi/Saistibutiesibas.doc> [skatīts 11.10.2008.].
 31. *Staudenmayer D.* The Commission communication on European contract law and its Follow-up. An academic greenpaper to European Contract Law. Private Law in European context series. Vol .2. Edited by *Stefan Grundmann and Jules Stuyck*. Kluwer Law International. The Hague, London, New York, 2002, p. 45.
 32. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on European Contract Law, COM (2001) 398 final, 11.07.2001 (OJ C 255, 13.9.2001).
 33. Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/comments/2.5.2.pdf [skatīts 07.02.2008.].
 34. Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/comments/5.23.pdf [skatīts 07.02.2008.].
 35. Restatement of the law second. Contracts 2nd. Vol. 2., § 178–315. As adopted and Promulgated by The American Law Institute at Washington, D. C. St. Paul. Minnesot, 1981.
 36. Ibid.
 37. Eiropas Līgumtiesību komisijas un ECIG Kopēja atsauksme (*Joint Response*). Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/comments/5.23.pdf [skatīts 07.10.2008.].

38. Starptautiskās Tirdzniecības Palātas atsauksme „Eiropas Līgumtiesību Komunikācijai”. Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/comments/2.5.2.pdf [skatīts 07.10.2008.].
39. ES direktīva 2000/3/EC [2000] OJ L178/1.
40. Blair, W., Brent, R. A. Single European Law of Contract? BEG/COMBAR Joint Conference, Stockholm 3–4 May, 2003, p. 14. Pieejams: [http://www.bareuropeangroup.com/Blair_Brent-EuroContract-Law\[2\].htm](http://www.bareuropeangroup.com/Blair_Brent-EuroContract-Law[2].htm) [skatīts 02.10.2008.].
41. Sk. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 12. pantu un MK noteikumu Nr.207 „Noteikumi par distances līgumu” 9. punktu.
42. ES direktīva 94/47/EC [1994] OJ L 280/994.
43. Sk. Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 11. pantu un MK noteikumu Nr. 325 „Noteikumi par līgumu par dzīvošanai paredzētas ēkas vai ēkas daļas lietošanas tiesību iegūšanu uz laiku” 8. punktu.
44. ES direktīva 90/314/EEC [1990] OJ L 158/1990.
45. Staudenmayer, D. The Commission communication on European contract law and the future prospects. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 51, July 2002, p. 678; sk. arī Wyatt, D., Dashwood, A. *European Community Law*. Third Edition. Swett & Maxwell. London, 1993, p. 278; Roney, A. *The European Community Fact Book*. Third Edition. Kogan Page. London. 1993, p. 54.
46. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A more coherent European contract law. An Action Plan. COM (2003) 68 final. Commission of the European Communities. Brussels, 12.02.2003.
47. Sk. Beale, H. The Development of European Private Law and the European Commission's Action Plan on Contract Law. *Juridica Internationala*. Law Review University of Tartu. Estonia, 2005, p. 10–11.
48. Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/experts_membstates3105_en.pdf [skatīts 05.10.2008.].
49. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A more coherent European contract law. An Action Plan. COM (2003) 68 final. Commission of the European Communities. Brussels, 12.02.2003, p. 2.
50. Lando, O. Contract Law in the EU. The Commission Action Plan and the Principles of European Contract Law, p. 11. Pieejams: http://europa.eu.int/comm/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/stakeholders/5-31.pdf [skatīts 02.10.2008.].
51. Principles, definitions and model rules of European private law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code, and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Edited by Christian von Bar and Eric Clive. Munich: Sellier, 2009, p. 4.
52. Principles of European Contract Law. 1999. Pieejams: http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/ [skatīts 12.12.2010.].
53. Principles, definitions and model rules of European private law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code, and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Edited by Christian von Bar and Eric Clive. Munich: Sellier, 2009, p. 8.
54. Ibid., p. 23.
55. Buls, L. Līguma saistošā spēka izņēmumi Kopējā modeļa projektā, kopīgais un atšķirīgais Latvijas Republikas Civillikumā. Maģistra darbs. Rīga: LU, 2011, 5. lpp.
56. Eiropas Komisijas Zaļā grāmata “Par politikas risinājumiem virzībā uz Eiropas līgumtiesību izstrādi patērētājiem un uzņēmumiem”, pieņemta Briselē, 2010. gada 1. jūlijā, COM(2010) 348. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0348:FIN:lv:PDF> [skatīts 11.12.2010.].
57. 2011. gada 8. februārī Ministru kabinets, atsaucoties uz Zaļajā grāmata “Par politikas risinājumiem virzībā uz Eiropas līgumtiesību izstrādi patērētājiem un uzņēmumiem” ietvertu aicinājumu dalībvalstīm sniegt atsauksmes, par piemērotāko risinājumu atzinusi regulas kā fakultatīva instrumenta ieviešanu (viens no Zaļās grāmatas piedāvātajiem risinājumu modeļiem), ko katrā dalībvalstī uztvertu kā 2. režīmu, proti, tas pastāvētu līdzās nacionālajam regulējumam, tādējādi pusēm sniedzot iespēju izvēlēties vienu no diviem valsts līgumtiesību režīmiem.
58. Kārklīšs, J. Perspectives of Contract Law Modernisation in Latvia within Context of European Contract Law. *Humanities and Social sciences*. Latvia. 3 (40). University of Latvia, 2003; Kārklīšs, J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas virzieni vienotas Eiropas līgumtiesību izpratnes veidošanā (I). *Likums un Tiesības*. Nr. 55, 2004, marts; Kārklīšs, J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas virzieni vienotas Eiropas līgumtiesību izpratnes veidošanā (II). *Likums un Tiesības*. Nr. 56, 2004, aprīlis; Torgāns, K. European Initiatives (PECL, DCFR) and Modernisation of Latvian Civil Law. *Juridica International*, XIV/2008, p. 140.

59. *Torgāns, K.* Civiltiesību, komerciesību un civilprocesa aktualitātes. Raksti 1999.–2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 293. lpp.; *Torgāns, K.* European Initiatives (PECL, DCFR) and Modernisation of Latvian Civil Law. *Juridica International*, XIV/2008, p. 140.
60. *Torgāns, K.* (red.) LR Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Rīga: Mans īpašums, 1998, 45. lpp.
61. Sk. arī *Balodis, K.* Ievads Civiltiesībās. Autora redakcijā. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 275. lpp.
62. Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Prepared by The Commission of Contract Law Chairman: Profesor Ole Lando. Edited by *Ole Lando and Hugh Beale*. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 2000, p. 46.
63. Grozījumi Civillikumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 94(4080), 2009, 17. jūnijs.
64. Sal. Komerclikuma 12. panta ceturtā daļa: “Ja komersantam tiek nosūtītas ziņas, dokumenti vai cita korespondence uz komercreģistrā ierakstīto tā juridisko adresi, uzskatāms, ka komersants šos dokumentus, ziņas vai citu korespondenci ir saņēmis, ja nosūtītājs dokumentāri pierādījis, ka šāda nosūtīšana ir veikta.” Komerclikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 158, 2000, 4. maijs.
65. *Brox, H., Walker, W. D.* Allgemeiner Teil des BGB. 30. Auflage. Köln, Berlin, München: Carl Heymanns Verlag, 2006, Rn. 8/24.
66. Holandes Civillikodeksa 3:49.pants: Ways to nullify a voidable juridical act: A voidable juridical act is nullified either by an extrajudicial declaration or by a court’s judgment. Holandes Civillikodekss. Pieejams: <http://www.dutchcivillaw.com> [skatīts 24.04.2011.].
67. Polijas Civillikodeksa 88. panta pirmā daļa. *Lasok, D., Frenzl, L., Rudzinski, A. W.* Polish civil law. Leiden: A. W. Sijthoff, 1973, p. 17.
68. Igaunijas Civillikodeksa 98.panta pirmā daļa. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/95221> [skatīts 24.04.2011.].
69. *Balodis, K.* Ievads Civiltiesībās. Autora redakcijā. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 189. lpp.
70. *Torgāns, K.* (red.) LR Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Rīga: Mans īpašums, 1998, 47. lpp.
71. Grieķijas Civillikodeksa 154. pants. Pieejams: http://www.hadjimichalis.gr/nomothesia_ellinik_astikos.asp [skatīts 24.04.2011.].
72. Francijas Civillikodeksa 1117. pants. Pieejams: http://lexinter.net/ENGLISH/civil_code.htm [skatīts 24.04.2011.].
73. *Buls, L.* Līguma saistošā spēka izņēmumi Kopējā modeļa projektā, kopīgais un atšķirīgais Latvijas Republikas Civillikumā. Maģistra darbs. Rīga: LU, 2011, 11. lpp.
74. Principles, definitions and model rules of European private law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code, and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Edited by *Christian von Bar and Eric Clive*. Munich: Sellier, 2009, p. 213.
75. *Von Bar C., Clive E.* (ed.). Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Vol. 1. New York: Oxford University Press, 2010, p. 520.
76. *Buls, L.* Līguma saistošā spēka izņēmumi Kopējā modeļa projektā, kopīgais un atšķirīgais Latvijas Republikas Civillikumā. Maģistra darbs. Rīga: LU, 2011, 12. lpp.
77. *Balodis, K.* Ievads Civiltiesībās. Autora redakcijā. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 188. lpp.
78. Turpat.
79. *Von Bar C., Clive E.* (ed.). Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Vol. 1. New York: Oxford University Press, 2010, p. 817.
80. Ibid.
81. Principles, definitions and model rules of European private law: Draft Common Frame of Reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code, and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Edited by *Christian von Bar and Eric Clive*. Munich: Sellier, 2009, p. 232.
82. *Buls, L.* Līguma saistošā spēka izņēmumi Kopējā modeļa projektā, kopīgais un atšķirīgais Latvijas Republikas Civillikumā. Maģistra darbs. Rīga: LU, 2011, 22. lpp.
83. *Von Bar C., Clive E.* (ed.). Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Vol. 1. New York: Oxford University Press, 2010, p. 706.
84. *Treitel, G. H.* Frustration and Foce Majeure. Sweet & Maxwell. London, 1994, p. 1.

85. Grīns, J. *Clausula rebus sic stantibus* vispārīgās un mūsu civiltiesībās. Rīga: Valters un Rapa, 1935, 10. lpp.
86. Tichý, L. Unexpected Circumstances. Czech Report. Pieejams: <http://www.unexpected-circumstances.org/archive.htm> [skatīts 12.05.2011.].
87. Grīns, J. *Clausula rebus sic stantibus* vispārīgās un mūsu civiltiesībās. Rīga: Valters un Rapa, 1935, 12. lpp.
88. Bitāns, A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Izdevniecība AGB, Rīga, 1997, 108. lpp.
89. Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Prepared by The Commission of Contract Law Chairman: Profesor Ole Lando. Edited by Ole Lando and Hugh Beale. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 2000.
90. 1994. gada UNIDROIT Starptautisko komercīgumu principi. Mūsdienu starptautiskās un tirdzniecības tiesības. Starptautiskais civilprocess. Dokumentu krājums. AGB, Rīga, 2000, 167. lpp.
91. Pieejams: http://ec.europa.eu/consumers/rights/contract_law_en.htm [skatīts 02.05.2011.].
92. Force Majeure and Hardship. ICC Publishing S.A. Paris, 1985, p. 8–25.
93. Briede, J. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rakstu krājums. Prof. E. Meļķiņa redakcijā. A/S "Poligrāfists", Tiesu namu aģentūra, 1999, 45. lpp.
94. Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Prepared by The Commission of Contract Law Chairman: Profesor Ole Lando. Edited by Ole Lando and Hugh Beale. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 2000, p. 323.
95. Persona nevarēs atsaukties uz apstākļu izmaiņu klauzulu kā saistības neizpildes iemeslu, pamatojoties uz to, ka tās komercdarbība nenorit tik labi, kā bija plānots, un tādēļ viņa nevarēja paredzēt, ka būs naudas līdzekļu trūkums, lai izpildītu saistības. Atsaukšanās uz šo klauzulu nav iespējama pat tad, ja personai saistību izpilde kļūst pārlieku apgrūtināša.
96. Principles of European Contract Law. Parts I and II. Combined and revised. Prepared by The Commission of Contract Law Chairman: Profesor Ole Lando. Edited by Ole Lando and Hugh Beale. Kluwer Law International. The Hague, London, Boston, 2000, p. 324.
97. Von Bar C., Clive E. (ed.). Principles, definitions and model rules of European private law: Draft common frame of reference (DCFR). Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Vol. 1. New York: Oxford University Press, 2010, p. 712.
98. Buls, L. Līguma saistošā spēka izņēmumi Kopējā modeļa projektā, kopīgais un atšķirīgais Latvijas Republikas Civillikumā. Maģistra darbs. Rīga: LU, 2011, 42. lpp.

Summary

By examining historical evolution of Latvian contract law and setting the improvement of Latvia's legal regulation of contract law as the main objective, the analysis of the different legal concepts is provided within the scope of the article along with recommendations how to improve the regulation of Latvia's general contract law. Although amendments to the Civil law are made during the past years, thereby improving the legal regulation of contract law, there are still numerous legal issues that have not been settled by the law, which give rise not only to complications of theoretical, but also of practical nature. The article encompasses scientific insight into the most topical and problematic issues of Latvia's contract law dedicating particular attention to such contemporary legal remedy as clause of changed circumstances. The aforementioned legal concept is analyzed from the viewpoint of Latvia and other states, furthermore – specific recommendations are provided in regard to improvement of the legal regulation.